

Red Riding Hood: A Casebook, 1989) i Catherine Orenstein (*Little Red Riding Hood Uncloaked*, 2002), Beckett – ne samo ovdje prikazanom knjigom već i ostatkom svoje (recimo to tako) neslužbene trilogije o Crvenkapici – daje vrijedan doprinos kako istraživanju jedne konkretne bajke tako i istraživanju bajke kao žanra. Iako možda najvažniji, širok raspon i raznolikost tekstova nipošto nisu jedini adut ove izuzetno bogate i privlačne antologije koja predstavlja vrijedan dodatak kako osobnoj tako i profesionalnoj biblioteci i čiju je vrijednost i mnogobrojne odlike unutar (skučenih) parametara jednog skromnog prikaza moguće tek naznačiti.

Nada Kujundžić

Charlotte Artese, Shakespeare's Folktale Sources, University of Delaware Press, Newark 2015., 243 str.

Iako su istraživači(ce) književnosti zarana zamijetili/e elemente usmene tradicije u Shakespeareovim dramama (npr. J. H. Brunvald, "The Folktale Origin of *The Taming of the Shrew*", 1966; E.M.W. Tillyard, "The Fairy-Tale Element in *The Taming of the Shrew*", 1964) i elizabetanskoj drami općenito (npr. John Crow, "Folklore in Elizabethan Drama", 1947) – da ne spominjemo da su čak dva tipa priča u Aarne-Thompson-Utherovom indeksu nazvana prema Shakespeareovim dramama (*Taming of the Shrew*/Kroćenje goropadnice, ATU 901 i *Measure for Measure*/Mjera za mjeru, ATU 985**) – monografija u cijelosti posvećena utjecaju usmenih priča na stvaralaštvo možda najpoznatijeg dramatičara u povijesti objavljena je tek 2015. godine. *Shakespeare's Folktale Sources* izvanredne profesorice engleskog jezika na Agnes Scott Collegeu Charlotte Artese, istinski je interdisciplinarna i inovativna studija smještena na presjecištu folkloristike i znanosti o književnosti. Posežući za metodološkim alatima folkloristike, poglavito spomenutim ATU indeksom tipova priča i Thompsonovim indeksom motiva, Artese nudi svjež pogled na Bardov opus otvarajući nove, intrigantne perspektive u promišljanju njegova umijeća (napose adaptacijskih strategija) i (ranije uglavnom zanemarivane) komunikacije s publikom.

U Shakespeareovu opusu, obilato premreženom izravnim referencama, motivima i drugim narativnim elementima iz usmenih pripovijesti, Artese identificira sedam drama nadahnutih usmenim pričama koje, smatra ona, čine zaseban žanr definiran vlastitim predloškom – takozvane *folktale plays* (drame temeljene na usmenim pripovijetkama). Svako od sedam poglavlja (uokvirenih uvodom, popisom literature i indeksom pojmova) koje sačinjavaju ovu poticajnu i temeljitu studiju obrađuje jednu

od njih (uz nazive drama navodimo i tipove priča na kojima se – prema Arteseinom mišljenju – temelje): *Kroćenje goropadnice* (kod nas prevedeno i kao *Ukročena goropadnica*; ranije spomenuti *Taming of the Shrew*, ATU 901 i *Lord for a Day/Gospodar na jedan dan*, ATU 1531), *Tit Andronik* (*The Revenge of the Castrated Man/Osveta kastriranog čovjeka*, ATU 844*); *The Maiden without Hands/Djevojka bez ruku*, ATU 706), *Vesele žene windsorske* (*The Blood-Brother's Wife/Žena krvnoga brata*, ATU 1364), *Mletački trgovac* (*A Pound of Flesh/Funta mesa*, ATU 890), *Sve je dobro što se dobro svrši* (*The Man Who Deserted His Wife/Čovjek koji je napustio svoju ženu*, ATU 891), *Mjera za mjeru* (ranije spomenuti *Measure for Measure*, ATU 985**) i *Cymbeline* (*The Wager on the Wife's Chastity/Oklada o ženinoj čestitosti*, ATU 882; *Snow White/Snjeguljica*, ATU 709). Spomenute drame sagledavaju se pojedinačno, ali i kolektivno, u kontekstu žanra *folktale plays*.

Uvodno poglavlje predstavlja teorijsko-metodološki okvir istraživanja te ocrtava prazninu u šekspirologiji koju je autorica namjerila popuniti. Zapanjujuće slabu istraženost spona između Shakespearea i usmene tradicije Artese prvenstveno pripisuje tendenciji šekspirolog(in)ja da potonju – obilježenu, među ostalim, plošnim likovima – odbace kao “nedostojnu” velikog dramatičara među čijim se vještinama osobito ističe upravo složena karakterizacija likova. Ostala poglavlja slijede sličnu strukturu: na početku se iznosi rasprava o tipovima priča na kojima se određena drama temelji i njihovim brojnim inačicama koje su (možemo pretpostaviti) kružile u 16. i 17. stoljeću. Autorica pažljivo analizira pripovjedne elemente koje posuđuje Shakespeare i strategije kojima se služi pri njihovoj obradi i integraciji u vlastitu umjetničku viziju (npr. parodiranje, karikiranje, lokalizacija). Složena tekstualna analiza predstavljena je na jasan i pristupačan način, te začinjena mnoštvom zanimljivih komentara i objašnjenja pojedinih, naizgled začudnih (a katkad i besmislenih) motiva, situacija i događaja u dramama (primjerice, zašto u *Kroćenju goropadnice* Petruccio/Petruccio u jednom prizoru doziva svog psa, koji se nakon toga više uopće ne spominje). Artese obilato polemizira s postojećom literaturom, često osporavajući pretpostavke i zaključke njenih prethodnika/ca (npr. o tome koji tipovi priča su integralni za koju dramu). Osim bilješkama, poglavlja su popraćena i popisima inačica relevantnih tipova priča i izvorima iz kojih su iste preuzete.

S obzirom na to da usmene pripovijesti nužno egzistiraju u množini, kao i činjenicu da ne možemo sa sigurnošću ustvrditi s kojim je inačicama pojedinog tipa priča Shakespeare bio upoznat (pa čak niti koje su inačice bile dominantne/najpopularnije u njegovo vrijeme), Artese u obzir uzima velik broj varijanti iz različitih izvora i zemalja. Njen odabir je, doduše, ograničen osobnim jezičnim kompetencijama i dostupnim materijalima, te u tom smislu nosi snažno sjevernoameričko obilježje. No, kako napominje sama autorica, u istraživanju posvećenom književnosti engleskog govornog područja, to ne predstavlja osobit problem.

Istražujući drame u kronološkom slijedu, Artese trasira razvoj Shakespeareova umijeća i adaptacijskih strategija od njegovih prvih interakcija s usmenom tradicijom u *Kroćenju goropadnice* do posljednje i, po Arteseinom mišljenju, najuspjelije adaptacije, *Cymbeline*, u kojoj autor u vještu kombinaciju dva bitno različita tipa priča upliće elemente iz vlastitih ranijih komada. Osim intertekstualnih poveznica između Shakespeareovih drama i usmenih priča, Artese primjećuje i njihove međusobne sličnosti: naime, ni drame ni priče ne postoje kao jedinstven, fiksiran tekst,

već kao manji ili veći broj varijanti, a izvode/pripovijedaju ih živi ljudi (glumci/ice, pripovjedači/ce) u javnim prostorima. Nadalje, studija ispravlja još jedan nedostatak na autora fokusirane šekspirologije širenjem fokusa na posjetitelj(ic)e kazališta. Budući da je, smatra Artese, onovremena publika bila dobro upoznata s usmenim pričama kojima se služio Shakespeare, one postaju važnim komunikacijskim sredstvom između autora i gledatelj(ic)a. Naime, svijest o zajedničkoj lektiri – ili, da se poslužimo Arteseinom vještom formulacijom, “budući da publika poznaje zaplete usmenih priča, a Shakespeare zna da oni znaju, a oni znaju da Shakespeare zna da oni znaju, a Shakespeare zna da oni znaju da on zna da su oni upoznati s pričama” (21) – Shakespeareu daje slobodu da se svojim književnim predlošcima slobodno poigrava, namigujući pri tom publici kroz obilje metatekstualnih komentara.

Cjelokupan dojam o inače izvrsnoj i iscrpnoj studiji nažalost narušavaju određeni urednički i tehnički propusti. Manja zamjerka vezana je uz nedostatak popisa motiva i tipova priča na kraju knjige, kao i zaključnog poglavlja. Naime, iako autorica pojedinačna poglavlja završava pregledima najvažnijih zapažanja i zaključaka, te usporedbama analiziranih drama, nedostaje nam jedna općenitija rasprava koja bi okupila sva zapažanja i zaključke iznesene u studiji, te ponudila širi pregled adaptacijskih strategija i obilježja žanra drama nadahnutih usmenim pripovijetkama. To su, međutim, tek manji propusti koji bitno ne umanjuju odličan dojam studije u cjelini. Nažalost, popis zamjerki time nije iscrpljen. Najveći prigovor na račun studije (koji, valja naglasiti, nije upućen autorici koja, pretpostavljamo, za taj propust ipak nije odgovorna) odnosi se na, kako se čini, izostavljanje dijela teksta. Naime, na popisu bilježaka na kraju svakog poglavlja (osim uvodnog) više je bilježaka negoli u samome tekstu. Drugim riječima, popis bilježaka za svako poglavlje sadrži nekoliko bilježaka (u prosjeku jednu, dvije ili tri, iako ih je u 6. poglavlju čak sedam!) kojima nedostaju referenti u glavnome tekstu, što stvara dojam da je dio teksta (na koji se “višak” bilježaka odnosi) jednostavno (namjerno ili slučajno) izostavljen iz knjige. Radi se o vrlo ozbiljnom (uredničkom?) propustu u inače vrijednoj, poticajnoj i izuzetno pristupačnoj studiji.

Iako se Artese prvenstveno obraća znanstvenoj zajednici – točnije, istraživači(ca) ma književnosti i folkloristi(ca)ma – zanimljiva tema predstavljena na jasan i razumljiv način lako bi mogla privući i čitatelj(ic)e izvan akademskih krugova. Inovativan pristup i poticajni rezultati sugeriraju da će Arteseino istraživanje (koje osim prikazane studije obuhvaća i niz znanstvenih radova objavljivanih u raznim specijalističkim časopisima od 2009. godine nadalje) poslužiti kao model i nadahnuće za brojne buduće izlete u to intrigantno područje.

Nada Kujundžić